

Mantık Araştırmaları Dergisi

Journal of Logical Studies

Pitt'in Bir Felsefe Merkezi Olarak Kurulmasına Yardımcı Olan Polimat Nicholas Rescher 95 Yaşında Öldü

Yazar(lar) | Author(s): Ahmet KAYACIK

Bu makaleyi kaynak gösterin | Cite this article:

Kayacık, Ahmet. "Pitt'in Bir Felsefe Merkezi Olarak Kurulmasına Yardımcı Olan Polimat Nicholas Rescher 95 Yaşında Öldü". Mantık Araştırmaları Dergisi 6/1 (2024), 85-89.

Bu makaleye çevrimiçi ulaşın | See this article online:

<https://dergipark.org.tr/tr/journal/2978/article/1559003/file/4253499/download>

ISSN 2687-3125 | e-ISSN 2687-3125

Pitt'in Bir Felsefe Merkezi Olarak Kurulmasına Yardımcı Olan Polimat Nicholas Rescher 95 Yaşında Öldü

Ahmet KAYACIK*

ORCID: 0000-0002-3742-3301

“Almanya doğumlu bir filozof ve polimat olan, G. W. Leibniz'in çalışmalarını uzun süredir inceleyen Pittsburgh Üniversitesi profesörü Nicholas Rescher, Leibniz'in 1670'lerde tasarladığı ancak hiçbir zaman inşa etmediği bir şifre makinesine ilgi duymaya başladı.

Bu nedenle Rescher – karakteristik olarak doymak bilmez merakı göz önüne alındığında- 2012 yılında Pitt'in Hillman Kütüphanesi'nde sergilenen cihazın ilk çalışan modelinin üretimini denetledi. Rescher ayrıca, 200'den fazla bilimsel makalenin yanı sıra yazdığı 100'den fazla kitaptan biri olan 'Leibniz ve Kriptografi' adlı ilgili bir cilt de yazdı.

Entelektüel meydan okumalara her zaman hazır olan Rescher, 60'lı yaşlarında İspanya'da ders vermeye hazırlanmak için İspanyolca öğrendi. (İngilizcenin yanı sıra Arapça, Fransızca, Almanca ve Latince de biliyordu.) 80'li yaşlarında Rescher briç oynamaya başladı ve ulusal master statüsü kazandı.

Hem akademik hem de popüler birçok konunun yanı sıra mantık, metafizik, epistemoloji ve bilim felsefesi üzerine yaptığı çalışmalarla uluslararası üne sahip olan Seçkin Üniversite Felsefe Profesörü Rescher, 5 Ocak 2024'te 95 yaşında hayatını kaybetti.

Altmış yılı aşan araştırma ve öğretim kariyeri boyunca, Pitt Felsefe Bölümü'nün dünyanın en iyi felsefe birimlerinden biri olarak kurulmasına ve sürdürülmesine yardımcı oldu. Bölüm başkanlığı görevinin yanı sıra Rescher, üniversitenin Bilim Felsefesi Merkezi'nin direktörlüğünü ve daha sonra da başkanlığını yaptı. Pitt, 2010 yılında Nicholas Rescher'in fakültedeki çalışmalarını ve üniversiteye armağan

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, akayacik@erciyes.edu.tr

ettiği arşiv materyallerini onurlandırmak amacıyla Nicholas Rescher Sistematik Felsefeye Katkı Ödülü'nü tesis etti.

Pitt Seçkin Felsefe Profesörü Robert Brandom, 'Rescher hakkında belki de en dikkat çekici olan şey, zekâsının genişliiydi,' demektedir. Orta Çağ Arapçasından matematiksel mantığa, bilim felsefesinden zihin felsefesine, etikten refah ekonomisine kadar üzerinde çok düşünmediği ve katkıda bulunmadığı hiçbir felsefe alanı yoktu.

'Bir keresinde sloganının Terence'in ünlü 'Homo sum, humani nihil a me alienum puto' (Ben bir filozofum; felsefi olan hiçbir şey bana yabancı değildir) sözünün bir varyantı olduğunu söylemişti. Kahramanlarının diğer büyük polimatlar, teorik filozoflar arasında Leibniz, ama aynı zamanda daha pratik Benjamin Franklin olması tamamen uygundur.'

Brandom, Rescher ile ilk kez 1976 yılında, yardımcı doçentlik için başarılı bir mülakat yaptığında tanıştı. Brandom şöyle onu hatırlıyor: '5 dakika boyunca tez projemi anlattım ve Nick ilk soruyu sordu. Dedi ki: 'Yani seni doğru anladıysam, 'doğru'nun varsayımsal kullanımının kategorik kullanımından daha temel olduğunu mu düşünüyorsun?' Bu, yaptığım şeyin iki yıl boyunca üzerinde çalışarak bulduğumdan çok daha iyi ve derin bir tanıymıydı. Hemen düşündüm: İnsanın üzerinde çalıştığı şey hakkında sohbet edebileceği böyle meslektaşlarının olmasının nasıl bir şey olacağını bir hayal edin.

'Bir yıl sonra, ben işe alındıktan ve onunla ofislerimiz bitişik olduktan sonra, kafasını kapımdan içeri soktu ve olası dünyalar üzerine yazdığı kitap taslağına bakmak isteyip istemediğimi sordu. Ortodoksluktan ayrıldığını ve 'tuhaf dünyalar' kullandığını söyledi. (Tutarsız ve eksik olanları kastettiğini anladım.) Şakacı, kendini küçümseyen tonu, zor teknik sorunlara her zaman yaklaştığı şakacılığı karakteristik özelliğiydi. Fikirlerinden ilham aldım ve bunları onun değinmediği alanlara genişleten birkaç taslak yazdım. Kendisi seçkin bir üniversite profesörü, ben de en kıdemsiz asistan profesör olarak daha uzun bir kitabı birlikte yazmamızı önerdi. Bu cömert jestin sonucu, benim bu tür ilk yayınım olan 'Tutarsızlığın Mantığı' oldu.'

1928'de Almanya'nın Hagen kentinde doğan Rescher, 10 yaşında Nazilerden kaçan bir mülteci olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne geldi.

Doktorasını Princeton'da 22 yaşında tamamladı (bu okulun felsefe bölümü için hâlâ bir rekordur) ve Kore Savaşı sırasında ABD Deniz Piyadeleri'nde görev yaptı. 1950'lerde kısa bir süre RAND Corporation'da çalıştıktan sonra Lehigh Üniversitesi'nde ve ardından 1961'de Pitt'te fakülteye katıldı.

Brandom, 'Nick her zaman eski usul bir beyefendiydi: kibar, kültürlü ve asla kendi seçkinliğinin farkında değildi' der. Rescher aynı zamanda şakacı ve zaman zaman da merkezden uzak bir mizah anlayışına sahipti.

Brandom, 'Felsefe Bölümü Schenley Hall'dan Öğrenme Katedrali'ne taşındığında, işgal ettiğimiz tüm katın boşaltılıp yeniden yapılacağını öğrendik,' dedi. 'Uzun boylu ve güçlü Nick'in uzun koridor boyunca yürüdüğü, başının üzerinde botları periyodik olarak kırmızı boyaya batırılıp çıkarılan ve tavanda ayak izleri bırakan bir yüksek lisans öğrencisini tuttuğu büyük bir parti verdik. Nick bunu hep yapmak istediğini söyledi.'

Rescher, Amerikan Felsefe Derneği, Amerikan Katolik Felsefe Derneği, Kuzey Amerika Leibniz Derneği, Charles S. Peirce Derneği ve Amerika Metafizik Derneği'nin başkanlığının yanı sıra Uluslararası Bilim ve Teknoloji Tarihi ve Felsefesi Birliği'nin genel sekreterliğini yapmıştır.

Amerikan Sanat ve Bilim Akademisi, Academia Europea, Kanada Kraliyet Cemiyeti ve Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Asyatik Cemiyeti üyeliklerine seçilmiştir. Kendisine 1984 yılında Alexander von Humboldt Hümanistik Burs Ödülü, 2005 yılında Belçika Prix Mercier Ödülü ve 2007 yılında Amerikan Katolik Felsefe Derneği Aquinas Madalyası verilmiştir. Ayrıca Federal Almanya Cumhuriyeti Liyakat Nişanı'nın birinci haçını ve Berlin-Brandenburg Alman Bilimler Akademisi'nin Helmholtz Madalyası'nı almıştır.

Eşi Dorothy Henle Rescher'den önce vefat eden Rescher'den geriye çocukları Elizabeth, Mark, Owen ve Catherine Rescher; gelini Erika Dirkse; torunları Myles, Felix ve Ivo Rescher ile çok sayıda yeğeni ve onların aileleri kalmıştır."

Yukarıdaki metin Nicholas Rescher'in vefatının ardından Pitt olarak da adlandırılan Pittsburgh Üniversitesi'nin sayfasından alınmıştır.

Burada adı geçen Robert Brandom da verimli bir Profesör olup hâlâ orada çalışmaktadır.

Benim Nicholas Rescher'le olan bağlantım ise bu satırları okuyacak olan birçok kimsenin de bildiği üzere onun *The Development of Arabic Logic* (*İslam Mantık Tarihi*, çev. Ahmet Kayacık, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2018) adlı eseriyle bağlantılıdır. Yüksek Lisanstan sonraki dönemde 1992 ya da 93 yılında Ankara'da katıldığım bir toplantıda bulunan hocalardan biri bana bu kitabı tavsiye etti. Ben de daha sonra ODTÜ Kütüphanesi'nden bu kitabın fotokopisini aldım. Kitabı incelediğimde önemli bir kitap olduğunu hemen anlamıştım. Daha sonraki zamanlarda diğer eseri olan *Studies on the History of Arabic Logic* (*İslam Mantık Tarihi Araştırmaları*, çev. ed. Ahmet Kayacık, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2019) eserine de ulaştım. Tabii ki bu eserler ben doğmadan önce yazılmıştı. Aynı tarihlerde bu eserlerin Arapça tercümelerine de ulaştım. Arapça tercümelerini yapan kişilerle de tanıştığımı burada belirtmek isterim. O dönemlerde bu kitaplardan çok istifade edilmiş, ama henüz Türkçeye çevirileri yapılmamıştı. Çevremdeki arkadaşlar da bu eserleri benim çalıştığımı biliyorlardı. Uzun bir aradan sonra bunlardan *Studies* 2013 yılında Kayseri'de yerel bir yayınevinde ortaklaşa bir gayretle basıldı, ancak *The Development* hala beklemedeydi. Bir gayret ve destekle o da 2018 yılında yayımlandı. 2019 yılında da *Studies* tekrar yayımlandı. (Burada bu eserlerin yayımı konusundaki katkılarından dolayı Litera Yayınları'na da teşekkür ederim.) Bu çalışmaların ardından 2019 yılının Eylül ayının sonunda, TÜBİTAK-2219 projesi ile Post-Doc çalışması için yolumuz Pitt'e düştü. Oraya varduktan bir gün sonra Eğitim Katedrali'nin onuncu katında yer alan Felsefe Bölümünde kendisiyle tanıştım. Tabii ki ilk karşılaşma çok farklı idi. Yıllardır gıyaben tanıdığımız ve hayranlık beslediğiniz kişi karşınızda ve sizinle konuşuyor. Oradaki ikametim süresinde kendisi ile her Salı bir saat görüştüm. Ben ona kendisi hakkındaki çalışmam hakkında sorular sorarken, o da bana daha çok Türkiye hakkında çeşitli sorular soruyordu. 1964 yılında bir el yazma nüsha için Türkiye'ye geldiği zamanları hatırlıyor ve 1972'de vefat eden amcası Osman Reşer hakkında o zamanki Türk gazetelerinde yer alan bilgileri ve Türkçe ansiklopedilerdeki yazıları bana tercüme ettiriyordu. Bu görüşmeler esnasında kendisinden benim gördüğüm şey samimiyet, tevazu ve disiplindi. Sürenin sonuna yaklaştığımızda saate bakmaya

başlardı. 2019-20 yılları itibariyle 92 yaşındaydı ama ders vermeye devam ediyordu. Felsefe bölümünün hemen her koridorunda onun kitapları yer alıyordu. Evine de gittim ve evdeki her boşluğun kitaplarıyla dolu olduğunu gördüm ve tabii ki özellikle kendi çalışma odasını ziyaret ettim. Araştırmam için okumalar yaparken bazı kitaplarını benim için imzaladı.

Hayatına dair eserde okuduğum kadarıyla üniversite yıllarından itibaren öğrenme ve öğretme işleriyle günlük 10-12 saat bir meşguliyeti vardı. Yine hiçbir zaman gece eğlencelerine katılmadığını da belirtiyordu. Bu yaşına rağmen üretime devam ediyordu. Bu alışkanlığın belli bir yaş ya da kariyere geldikten sonra “Hala çalışıyor musun?” diye soran birçok kimsenin dikkate alması gerektiğini düşünüyorum. Yine okumalarım ve görüşmelerimden anladığım kadarıyla çok fazla ön yargıya sahip olmadığını, eleştirilere ve yeni fikirlere açık olduğunu gördüm.

Bizim alanla bağlantılı olarak ortaya koyduğu ve “Arabic Logic” projesi kapsamında ele aldığı dokuz kitaptan bahsedilebilir. Bunlardan ikisi yukarıda belirtildi. En önemlisi de İslam dünyasında mantık ilminin gelişimini kendine has bir metotla ele aldığı *The Development of Arabic Logic* adlı eserdir. Diğerleri bu eserin ortaya konulma sürecinde üretilmiş olan yan ürünler olarak değerlendirilebilir. 60’lı yıllardaki bu uğraşının ardından onun ilgisi –mahalle baskısı- sonucu Arapça mantık çalışmalarından diğer mantık alanlarına yönelmiş ve bu alanda çok sayıda eserler yazmıştır.

Ülkemizde onunla ilgili yukarıda belirtilen diğer iki eserden başka yine benim Pitt’te çalıştığım ve 2020’de tamamladığım, onun mantık ilmine katkılarını konu alan bir çalışmam daha var: (Ahmet Kayacık, *Nicholas Rescher’in Mantık İlmine Katkıları*, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2023). Ayrıca *101 Anekdotta Felsefe Tarihinde Yolculuk* adlı eseri de Türkçeye tercüme edildi (*101 Anekdotta Felsefe Tarihinde Yolculuk*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019). Onun yazdığı eserlerin bazıları diğer batı dillerine çevrilmiş ve popülerite kazanmıştır. Felsefe ve mantık alanında çalışan her araştırmacının muhakkak bilmesi gereken bir yazar. Ben kendisini tanımaktan çek şeref duydum ve memnun oldum. Keşke daha önceden tanışma fırsatım olsaydı.